

ДОКОЛКО Е ПОЗНАВАЕМ БОГ

Въпросът „Доколко е познаваем Бог“ е бил обект на горещи спорове в древността. Поводът за изясняване какви са границите на богопознанието, се явило еретическото учение на Евномий (IVв.), според което човекът, като притежаващ богоподобна душа, може да познае най-съкровениите дълбини на Божеството. Евномий стигнал до крайности в своето безумно учение, като твърдял – **„Аз познавам Бог така, както Сам Бог познава Себе Си“**. Според Евномий както Бог, така и всичко сътворено подлежи на разбиране от нашия разум, чрез името, което изразява неговата същност. Според него същността на всяко нещо се заключава в името му. Евномий и последователите му, като крайни представители на арианстващите, считали, че същността на Син Божий се съдържа в името „нероден“, което те разбирали като „сътворен“, т.е. имащ начало във времето.

Учението на евномианите било осъдено на II Вс. Събор като еретическо, защото отричало Божеството на Иисус Христос. Св. отци отхвърлили като нечестивата му теория, която принижавала Бога до обикновените логически понятия. Според тях, след грехопадението човек започнал твърде повърхностно да възприема заобикалящия го свят, така че не само Бога, но и същността на сътворените неща в света не можел да назове правилно и да ги постигне с разума си. Умът на човека, поради свързването му с огрубеното веществено тяло, имал нужда от въображението, за да осмисли нещата, и чрез него създавал груби и пространствени образи. Още повече трудности човек срещал при възприемане на божествените неща. Пълното познание на Божеството предполага сливане с Него по същност, а това е невъзможно. Човек е призван да стане бог по благодат, а не по същност. Всички светии, които са се удостоили да видят Бога **„лице в лице“**, свидетелстват за безкрайността и неизследимостта на Божествената природа. Затова нито Мойсей, който е разговарял с Бога като с приятел, нито апостол Павел, който бил грабнат до третото небе, нито другите велики светии са ни оставили някакво учение за това каква е Същността на Бога.

Когато казваме, че Бог е непостижим по Своята Същност, това не означава, че човек изобщо не може да го познава. Бог казва на Мойсей, който поискал да Го види следното: **„лицето Ми не можеш видя, защото не може човек да Ме види и да остане жив”** (Изх. 33:20). Апостол Павел също твърди за Бога, че Той е **„безсмъртен и живее в непристъпна светлина”**, и че Него **„никой от човеците не е видял, нито може да види”** (1 Тим. 6:16). И все пак в Евангелието се казва: **„Бога никой никога не е видял. Единородният Син, Който е в недрата на Отца, Той Го обясни”** (Иоан. 1:18).

Бог се открива и се явява на човека, затова и богопознанието става възможно. Отчитайки слабостата на човешката природа, Бог открива истината постепенно, приспособявайки я към способността за възприемане на хората. Св. Василий Велики подробно обяснява това: **„Домостроителят на нашето спасение ни въвежда, подобно на окоето на човек, израснал в тъмнина, във великата светлина на истината... приучавайки ни първо да виждаме сянката на предметите и да гледаме слънцето във водата, за да не се помрачим, ако пристъпим изведнъж към гледането на чистата светлина”**. Светият Дух, Който Христос обещал на апостолите, в деня Петдесетница не им съобщил някакво ново откровение, а само им напомнил онова, на което били учени от Спасителя, правейки ги способни да го възприемат в пълнота.

Бог е невидим и непостижим по Своята Същност, но заедно с това Той е видим и познаваем в Своите действия (енергии). Разумът не може да проникне в Божиата Същност, но той може да постигне Божиите действия и въз основа на тях да получи нужното му познание за Него. **„Като утвърждаваме, че познаваме Нашия Бог в Неговите енергии, ние съвсем не обещаваме с това, че ще се приближим до Него в Самата Му същност. Защото, макар и Неговите енергии да снизхождат до нас, Същността Му си остава недостъпна”**, казва св. Василий Велики. Бог е Личност и светиите Го познават чрез благодатта като Личност, а не като Същност, и по-точно – като Три неразделни Личности, в Които сияе Божеството.

Спорът за границите на богопознанието намерил продължение след близо едно хилядолетие, когато възникнала дискусия за това каква е природата на енергиите, изхождащи от Бога – тварни или нетварни. Спорът бил предизвикан от калабрийският монах **Варлаам**, който твърдял, че Таворската светлина при Христовото Преображение била тварна, т.е. сътворена. В отговор на това лъжеучение **св. Григорий Палама** изложил православното учение за Бога, като разяснил начинът, по който Църквата разбира и различава същността и енергията у Бога.

Бог от вечност притежава Божествена Същност и присъщите ѝ енергии. Причастността към Бога е приобщаване към Неговите енергии. Така трябва да разбираме и думите на св. ап. Петър, който ни призовава да станем **„участници в Божественото естество“** (2 Петр. 1:4). Същността на Бога и Неговите енергии се **„различават, без да се разделят“** (св. Григорий Палама). Енергията е начин на изява на Бога извън от Неговата Същност, затова и към нея е напълно приложимо името „Божество“. В крайна сметка св. Григорий Палама утвърждава истината, че светлината на Христовото Преображение не е сътворена (тварна), а е вечното сияние на Божеството. Затова и ние наричаме Бог – Светлина, но **„Той се именува Светлина не по Своята Същност, а по Своята Енергия“**. По тази причина наричаме Бог още Любов, Доброта, Благо, Истина - т.е. именуваме Бога изхождайки не от Неговата Същност, която не познаваме, а от Неговите Енергии, които можем да познаем.

Според учението на Православната Църква Бог е едновременно трансцендентен (от лат. „излизащ извън пределите“) и иманентен (от лат. „вътрешно присъщ“) на света. Два са главните пътища към Неговото познаване - т.нар. катафатическо богопознание или пътя на утвърждаването, което отговаря на въпроса **„какво Бог е“**. Този път на богопознание изследва Бога в Неговите разнообразни проявления и енергии. По думите на **св. Максим Исповедник**, разглеждайки творенията ние откриваме в тях безпределната Божия премъдрост, благод, съвършенство и сила. Така Бог бива познат като Премъдър, Всемогъщ, Всеблаг, като Силен, като Любов, Която обгръща цялото творение.

И все пак Бог не може да бъде познат изцяло по пътя на утвърждаването. Той не може да бъде опознат напълно чрез човешкия разум - не може да бъде обхванат с мисълта, нито описан със словото. **Св. Дионисий Ареопагит** казва, че Бог е по-високо от всяко име и определение, той не е нито ум, нито слово, нито мисъл, нито число, нито време, нито вечност, нито истина, нито премъдрост или каквото и да е в познатия за нас смисъл. Тази неспособност на човека да постигне Бога е дала началото на един друг път на познание на Бога – пътя на отрицанието (т. нар. апофатическо богопознание), който по-скоро ни разкрива „**какво Бог не е**”. Бог е неизказан, безграничен, непостижим, т.е. нещо съвсем различно от това, което човек познава от заобикалящия го свят.

Апофатическото богопознание се счита за по-съвършено от катафатическото, защото то е път на аскеза, на очистване на ума и сърцето не само от страстност, но и от всички сетивни и умствени помисли и образи. По този път св. подвижници са достигали до състояние на безстрастие и „исихия” – т.е. състояние на покой на ума, чувствата и възприятията, които са събирани в едно, посредством молитвата. Този път на възхождане към Бога св. отци сравняват с изкачването на Мойсей на Синай, който се отделил от всичко чувствено и веществено, пренебрегнал всяко разумно възприятие, и след като престанал да принадлежи на каквото и да е друго, освен на Бога, той се удостоил да срещне Живия Бог, но не като го види с очи (защото Бог е незрим), а като Го усети сред тъмнината на тайнственото и непостижимото.

*По „Догматическо богословие” Архим. Алипий и архим. Поликарп,
Изд. Манастир „Св. вмчк Георги Зограф, 2003*